

Zwarte duinen bij Schoorl

Komen witte, grijze en groene duinen weer terug?

KEES VERTEGAAL

Nadat de brand bedwongen was en het bluswerk beëindigd, resteerde ter plaatse van de twee grote brandhaarden een zwart geschroeid, levenloos landschap. In plaats van aangename dennengeur hing er een penetrante brandlucht. Hier en daar kwam nog wat rook of stoom uit de grond. Nu iedereen van de grootste schrik is bekomen, is de vraag: komt dit ooit weer goed?

Donkere luchten boven een zwartgeblakerd duinlandschap (foto: Menno van Duijn).

Op 28 en 29 augustus woedden tegelijkertijd twee grote duinbranden in de Schoorlse duinen. Grote rookpluimen tekenden zich af tegen de hemel. Bewoners van de direct achter de duinen gelegen dorpen, vooral uit Catrijp, moesten hun huizen verlaten en werden elders ondergebracht. Brandweer en media rukten met groot materieel uit. De volgende dag was het vuur onder controle. De geschrokken bevolking kon weer naar huis. Daarna verlegde de aandacht zich naar de natuur. Hoeveel duin, heide en bos waren door de vlammen getroffen? Wat was de schade aan flora en fauna? Hoe zou de natuur zich hiervan herstellen en hoe lang zou dat duren?

Als een lopend vuurtje

Met Texel was de Kop van Noord-Holland deze zomer het droogste stuk Nederland. Maandenlang was er vrijwel geen regen gevallen. Eind augustus 2009 was het duin kurkdroog. De Schoorlse duinen zijn toch al droog doordat er weinig plekken zijn waar het grondwater aan het oppervlak komt. Vooral de strooisellaag - het

pakketje halfvergane dode takjes en blaadjes op de bodem - in de heidevelden en de dennenbosen was volledig uitgedroogd. Toen het vuur eenmaal op gang was gekomen, vormde deze strooisellaag het belangrijkste brandmateriaal. Aangewakkerd door de harde wind raasde het vuur over de bodem door het duin. In stukken met helmgras en struikheide verbrandden ook veel levende planten, althans de bovengrondse delen. In stukken dennenbos bij de Nieuweweg gingen hele bomen in vlammen op. Op veel andere plekken bleef de schade beperkt tot de onderste takken en naalden. Het vuur verspreidde zich snel, maar brandde ook snel weer uit. Hoewel de ondergrond behoorlijk warm werd, raakten de wortels van de meeste planten niet of nauwelijks aangetast.

De schade

Verspreid over vier brandhaarden is ongeveer 65 hectare duin, heide en bos in rook opgegaan. Bij Fortblink zijn vooral open duinvegetaties getroffen, bij de Zwarte Blink (what's in a name?) en Frederiksblink zowel open duin als dennenbos

en bij het Baaknolbos vooral dennenbos. De grootste brandhaard lag in het dennenbos ten noordoosten van de Nieuweweg. Er is geen onderzoek gedaan, maar we kunnen aannemen dat door de snelle verspreiding allerlei soorten kleine dieren geen kans hadden om aan de vlammen te ontsnappen. Vooral insecten en andere ongewervelden die in of op de bodem en de vegetatie leven, zijn getroffen. De meeste muizen, zandhagedissen en andere grotere dieren die zich niet snel genoeg kunnen verplaatsen, zullen het niet hebben overleefd. Vogels en grotere zoogdieren als vos, konijn en ree hebben waarschijnlijk wel een veilig heenkomen weten te vinden.

Brand als beheer?

Meestal wordt van bos- en duinbranden gezegd dat natuur verloren is gegaan of 'verwoest'. Maar er zijn ook duinbeheerders die serieus nadenken over branden als beheermaatregel, bijvoorbeeld om vergrassing en verstruiking tegen te gaan. Er zijn zelfs experimenten uitgevoerd waarbij stukken duin 'gecontroleerd' in brand werden gestoken. Alles gepland, goed in de gaten gehouden en gemonitord. Na enkele spontane branden is achteraf onderzocht of en zo ja welke positieve invloed deze hadden op de begroeiing van het duin.

Dat blijkt niet simpel. Het effect hangt af van vegetatietype, kalkrijkdom van de bodem, soort brand, enzovoort. Heidestruiken en korstmossen branden soms helemaal weg en komen nauwelijks terug. Ongewenste grassen - vergrassers als duinriet, helm en zandzegge - lopen vanuit hun diepe wortelstokken juist weer vlotjes uit en groeien door alsof er niets gebeurd is. Herstel lukt - waarschijnlijk - een stuk beter als er een goed vervolg is, zoals begrazing of extra verstuing. Brand in duindoorns blijkt vaak goed te werken:

ze komen niet terug en er ontstaan mosrijke graslandjes waar konijnen graag grazen.

Weer groen

Ongetwijfeld zal de natuur in de Schoorlse duinen zich herstellen. De vraag is vooral of het er beter op wordt. De felle en snelle strooiselbrand was op zich gunstig. Waar het strooisel is opgeruimd, ontstaat meer ruimte voor duinplanten die op een jonge, zandige bodem groeien. Maar op vergraste stukken zullen de grassen weer snel terugkeren, zoals al een paar weken na de brand goed zichtbaar was. In de struikheidevelden zijn de meeste planten niet door de brand gedood. Ze lopen gewoon weer uit. Het vuur kan verjongend werken, zodat oude planten aan vitaliteit winnen. De meeste bomen zullen weer uitlopen, al kunnen verzwakte exemplaren na verloop van tijd alsnog afsterven. Lokaal zullen uitgebrande stukken bos helemaal worden opgeruimd. Bij een goed beheer komen hier 'echte' duinvegetaties voor terug die in veel opzichten waardevoller zijn dan naaldbos. Ook de verdrogende werking van het bos - naaldbomen verdampen veel grondwater - wordt daar minder. Opnieuw planten van dennen is geen goed idee en zal waarschijnlijk niet gebeuren. Natuur is dynamisch en branden horen tot op zekere hoogte bij de natuurlijke dynamiek. De brandvlakten bij Schoorl zullen weer begroeid raken, maar wat er precies gebeurt, is onzeker. Het is interessant om de gevolgen van deze grote brand goed te blijven volgen. Zo komen we meer te weten over de effecten, positief en negatief. Misschien duikt op sommige plekken de oliebolzwam wel op, een bijzondere paddenstoel die alleen groeit op brandplekken in naaldbos. Volgend jaar is alles weer groen.

KEES VERTEGAAL IS ZELFSTANDIG ECOLOGISCH ADVISEUR

Verse scheuten lopen al snel weer uit (foto: Joost Bouwmeester).